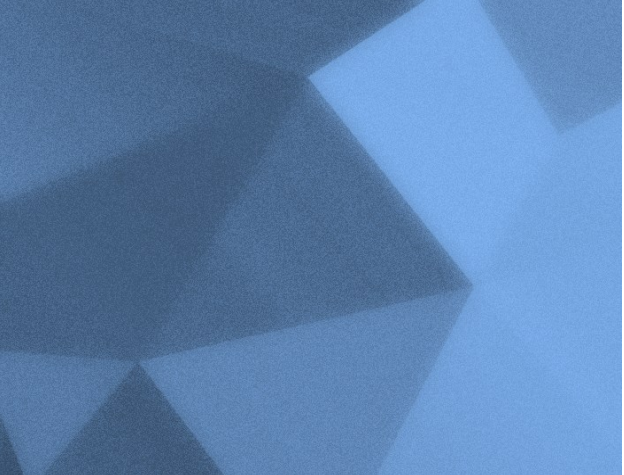

Bränsleceller och vätgas

Energimyndighetens workshop om
forskningsstrategier för bränsleceller och
vätgas

14 oktober 2016

*Peter Engdahl, Kristina Difs, Peter Kasche, Greger Ledung,
Stiva Liwiz*

Program

8.30 Fika

9.00 Inledning – Peter Engdahl, Energimyndigheten

Beskrivning av Energimyndighetens pågående arbete samt syftet med denna workshop.

9.15 Bränslecellen i sitt sammanhang – en utblick

Bengt Ridell, Sweco

9.30 Forskningsperspektivet – vilka utmaningar finns det och hur bidrar akademins satsningar till att möta utmaningarna

Presentationer från:

- ✓ KTH
- ✓ Chalmers
- ✓ Lunds universitet
- ✓ Stockholms universitet

10.30 Bensträckare

10.45 Industriperspektivet – vilka forsknings-, utvecklings- och kunskapsbehov har industrin nu och på längre sikt

Presentationer från:

- ✓ Sandvik
- ✓ Powercell
- ✓ AB Volvo
- ✓ Volvo PV
- ✓ Scania
- ✓ Aga

12.15 Lunch

13.00 Inledning gruppdiskussioner

Frågeställningar att diskutera:

- Vilka är knäckfrågorna för ett genombrott för tekniken
- Kunskapsluckor – vilka luckor bör vi i Sverige fokusera på
- Behov – vad saknas och vilken nationell forskning och demonstration behöver prioriteras

13.15 Gruppdiskussioner

14.45 Fika

15.15 Återsamling

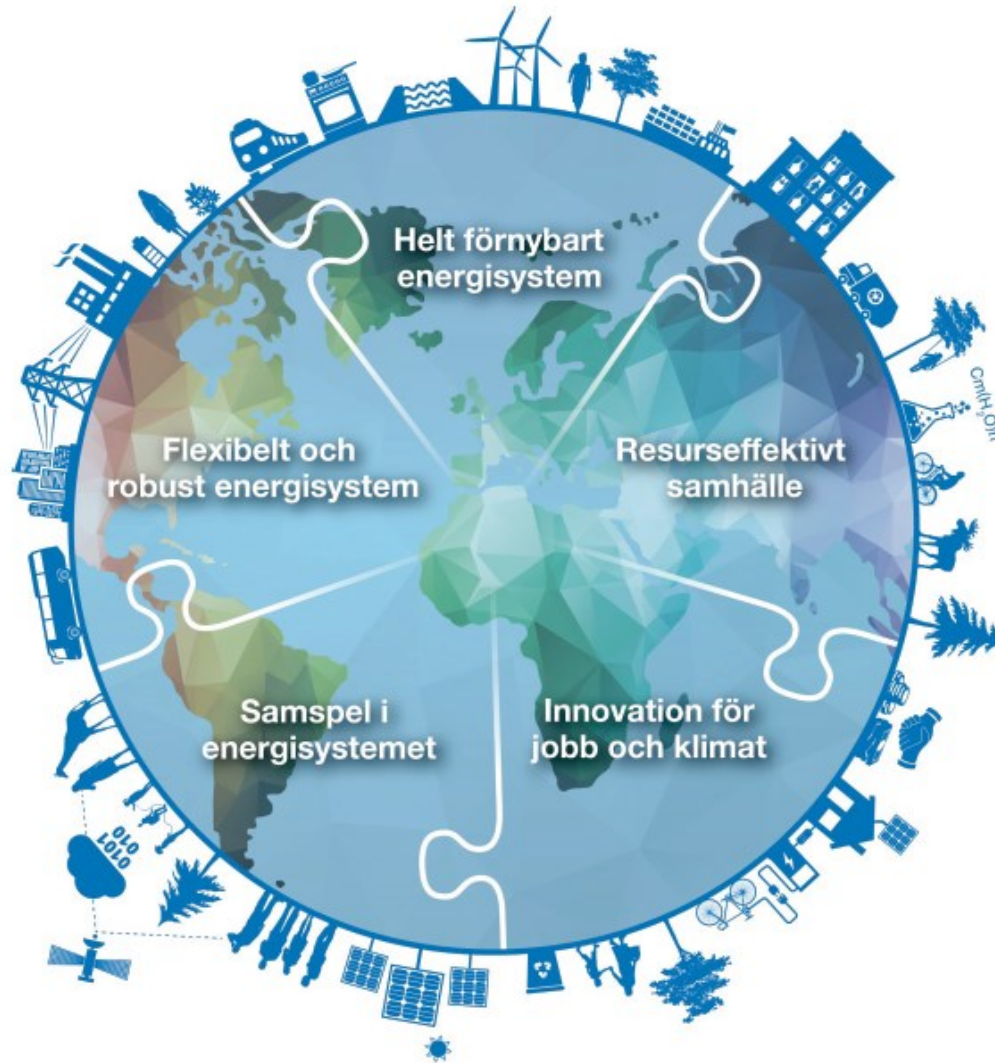
Genomgång av resp. grupps diskussioner

16.00 Sammanfattning och avslutning

Ett urval av Sveriges politiska visioner och mål

- Vision om ett klimatneutralt Sverige år 2050 (dvs. utan nettoutsläpp av växthusgaser)
- Senast år 2040 bör utsläppen vara minst 75 procent lägre än år 1990
- Utsläppen för inrikes transporter ska senast år 2030 vara minst 70 procent lägre jämfört med 2010 års nivå.
- Transportpolitikens mål är att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet
- Insatser för forskning och innovation på energiområdet ska inriktas så att de kan bidra till uppfyllandet av uppställda energi- och klimatmål, den långsiktiga energi- och klimatpolitiken, energirelaterade miljöpolitiska mål samt stärka svenskt näringsliv

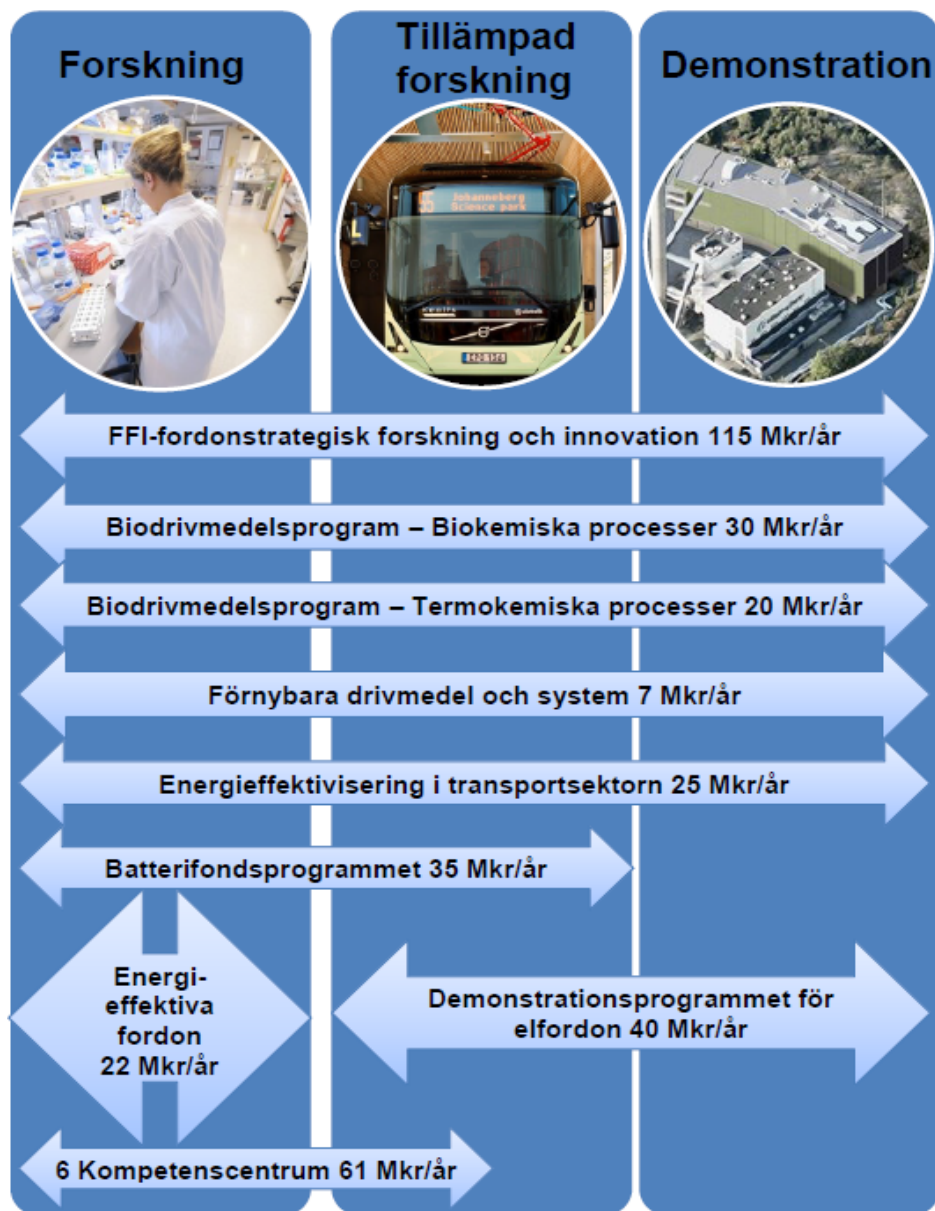
Ett hållbart energisystem

Energiforskningens utmaningar

 Energimyndigheten

Stöd till Forskning och Innovation

Koldioxidfri ståltillverkning möjlighet för svensk industri

Senast ändrad: 2016-06-14 09:00 Pressmeddelande

Med Energimyndighetens stöd ska SSAB, LKAB och Vattenfall undersöka möjligheten att tillverka järn utan dagens höga koldioxidutsläpp. Om projektet lyckas kan svensk stålindustri bli först i världen med att tillverka koldioxidfritt järn.

Energimyndigheten har beviljat 6,7 miljoner kronor i stöd till projektet HYBRIT (HYdrogen BReakthrough Ironmaking Technology) – Fas 1. Projektet är en genomförbarhetsstudie med en total budget på 13,4 miljoner kronor där SSAB, LKAB, Vattenfall och Jernkontoret finansierar projektet tillsammans med Energimyndigheten.

Bränslecells samt vätgasprojekt* med stöd från Energimyndigheten från 2014 till idag

Antal	Typ av projekt	Beviljade medel 2014-2016
4	Forskningsprojekt utan industrifinansiering	16 850 500
2	Forskningsprojekt med industrifinansiering	14 398 199
3	Industri initierade projekt	21 879 850
7	Förstudier mm	7 071 500
3	Teknikbevakning mm	6 781 000
19		66 981 049

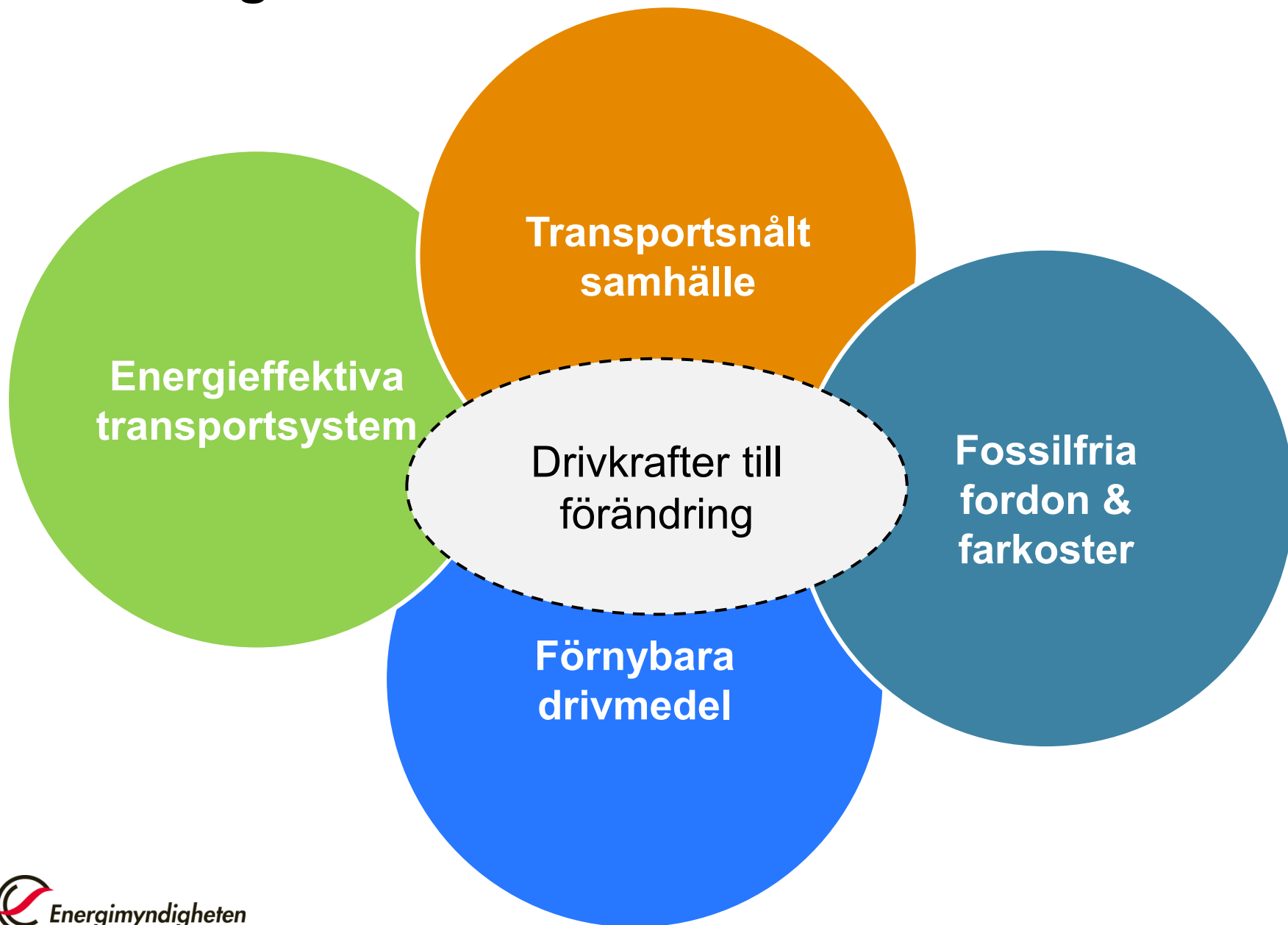
* Ej projekt som avser produktion av vätgasen

Bränslecells samt vätgasprojekt* med stöd från Energimyndigheten från 2014 till idag

Pågående projekt/aktiviteter	Utförare	Projekttid	Totalt bidrag
Energieffektiv och miljövänlig elgenerator för telekomapplikationer	Powercell	2014-2015	9 986 900
Förstudie av avgasfria arbetsmaskiner med batterier och bränsleceller	SP/Anna Cornander	2016	300 000
Demonstration av bränslecellsdrift för tunga truckar och arbetsmaskiner inom processindustrin	TFK/Jan Bark	2016-2018	3 950 000
Ädelmetallfria polymerelektrolytbränsleceller	KTH/Göran Lindbergh	2016-2019	5 250 500
Emission Free Waterways - Energieffektiva och hållbara urbana sjötransporter	SUST/Roland Elander	2016	755 500
Teknikbevakningsprojektet	Energiforsk/SHC	2014-2016	3 831 000
Vätgasinfrastruktur för transporter	KTH/Per Alvfors	2014	1 306 000
Nya supersura polymerer och membran	Lunds U/Patric Jannasch	2014-2017	3 400 000
Modulärt bränslecellssystem för stationära applikationer	Powercell	2015-2016	4 988 700
Förstudie Bränslecellsdrivlina för motorbåtar	SUST/Roland Elander	2014	505 000
Förstudie Bränslecellsdrivlina för motorbåtar KTH medverkan	KTH/Peter Georen	2014	130 000
Bränslecellsbasead modul för räckviddsförlängning för elfordon "MoRE-Zero" ERA-NET	Powercell	2014-2016	6 904 250
Nya komponenter och koncept för polymera bränsleceller till fordon	KTH/Göran Lindbergh	2014-2016	9 800 199
Förbättringar av livslängden av fastoxidbränsleceller-APU för tunga fordonsapplikationer	CTH/Jan-Erik Svensson	2014-2016	4 598 000
IEA AFC ExCo+operating agent, IEA Hydrogen ExCo, IEA Hydrogen Task Power to Gas, FCH JU	Sweco/Bengt Ridell	2014-2016	2 550 000
Systemdemonstration av vätgasframställning från biogas för användning i bränslecellsfordon	Swerea IVF/A-R Kristinsdottir	2014	125 000
Innovationsagenda Vätgas för fordon	SWECO Energuide AB	2015-2016	400 000
Nanostrukturerade funktionella material	LU/Reine Wallenberg	2014-2017	4 600 000
Tvåsidig oxidation av FeCr legeringar för fastoxidbränsleceller - betydelsen av väte	CTH/Jan-Erik Svensson	2016-2019	3 600 000
			66 981 049

Forskningsområden

FOI – områden att utveckla

Transportsnålt samhälle

Utökad samverkan kring forskningen

- ☐ Samverkan mellan myndigheter
- ☐ Tvärvetenskaplig samverkan (hum /sam, teknik, natur, medicin)
- ☐ Specifika aktörer och aktörsgrupperingar

Stads- & infrastrukturplanering

- ☐ Kompetensuppbyggnad (forskning, stadsplanering, beslutsfattare)
- ☐ Forskning kring beslutsprocesser
- ☐ Modellering och optimering av samhället
- ☐ Demonstration (modeller + verkliga exempel) och samverkan

Drivkrafter för omställning

- ☐ Beteendeforskning (vad styr människors beteende inkl. förändringen)
- ☐ Utformning samt uppföljning av styrmedel
- ☐ Följeforskning av styrmedel och för att mäta ändrat beteende
- ☐ Kommunikation/informationsspridning
- ☐ Affärs- och betalmodeller

FOI – områden att utveckla

Energieffektiva transportsystem

Utökad samverkan kring forskningen

- ☐ Samverkan mellan myndigheter
- ☐ Tvärvetenskaplig samverkan (hum /sam, teknik, natur, medicin)
- ☐ Specifika aktörer och aktörsgrupperingar

Metoder- och incitament

- ☐ Beteendeforskning
- ☐ Affärsmodeller
- ☐ Styrmedel

Nya transportkoncept

- ☐ Resor (biltillgång, inköp, stad, landsbygd)
- ☐ Godstransporter (citylogistik, informationsteknik)

Samordnade godstransporter

- ☐ Stimulera samordning (affärsmodeller, styrmedel, IT-stöd, nätverk)
- ☐ Lastoptimering (paketering av gods, emballage, etc)
- ☐ Demonstration (virtuellt och fysiskt)

Byte mellan olika trafikslag

- ☐ Teknik som underlättar samordning och omlastning
- ☐ Affärs- och betalmodeller
- ☐ Optimering av kollektivtrafiken, ökat cyklande

FOI – områden att utveckla

LCA och hållbart resursutnyttjande

- ☐ Produktionens CO2 -utsläpp
- ☐ Tillgång på material, hållbarhetsperspektiv
- ☐ LCA-perspektiv vid val av drivlina och drivmedel

Förbränningsmotorteknik

- ☐ Teknik för alternativa bränslen
- ☐ Teknik för elektrifiering och hybridisering

Viktreduktion och förnybara material

- ☐ Stor potential för energieffektivisering
- ☐ Bred möjlighet för tillämpning i alla fordonstyper
- ☐ Förnybara lättviktsmaterial

Autonoma fordon, energieffektiv framdrift

- ☐ Innefattar fordonståg, ECO-driving, ruttplanering, mm

Systemperspektiv på intern energianvändning

- ☐ Styrning av fordonets energianvändare samt tillvaratagande av energi
- ☐ Val av drivlinekoncept
- ☐ Energianvändning till fordonsklimat

Fossilfria fordon & farkoster

(effektivisering, hållbarhet,
anpassning till förnybara
drivmedel)

FOI – områden att utveckla

LCA och hållbart resursutnyttjande

- ☐ Batterier
- ☐ Elmaskiner

Batteriegenskaper

- ☐ Grundläggande kunskap
- ☐ Åldring
- ☐ Diagnos

Systemperspektiv på intern energianvändning

- ☐ Optimal systemdesign för applikationen
- ☐ Styrning av fordonets energianvändare för optimalt utnyttjande av lagrad energi

Elöverföring till fordon

- ☐ Laddning av stillastående fordon
- ☐ Teknik för kontinuerlig överföring (t.ex. elvägar)
- ☐ Affärsmodeller

Kostnadsreduktion

- ☐ Batterier, elmaskiner, kraftelektronik
- ☐ Mycket teknik finns redan men är fortfarande för dyr och/eller resurskrävande

**Fossilfria
fordon & farkoster**
(elfordon och laddhybrider)

FOI – områden att utveckla

Förnybara drivmedel

Tillverkningsprocesser för biodrivmedel

- ☐ Drop-in drivmedel till befintliga fordon (huvudspår: lignindrivmedel)
- ☐ Nya drivmedel till dedikerade fordon (huvudspår: etanol, metanol, DME, metan)

Effektiva produktionskedjor för biodrivmedel

- ☐ Energiperspektiv
- ☐ Hållbarhetsperspektiv
- ☐ Ekonomiskt perspektiv

Kostnadsreduktion

- ☐ Synergier med befintliga industriprocesser
- ☐ Samproduktion av flera produkter
- ☐ Användning av restprodukter

Infrastruktur

- ☐ Elvägar
- ☐ Laddinfrastruktur

Behov av mer utvecklade strategier inom specifika områden

- Sjöfart
- Batterier
- Förbränningsmotorer
- Bredbandsgapmaterial
- Drivkrafter till omställning/beteende
- Vätgas och bränsleceller
- ...

Frågor att diskutera

- Vilka är knäckfrågorna för ett **snabbare och större** genombrott för tekniken?
- Kunskapsluckor – vilka luckor bör vi i Sverige fokusera på?
- Behov – vad saknas och vilken nationell forskning och demonstration behöver prioriteras?

Med fokus på forskningsinsatser

Program

12.15 Lunch

13.00 Inledning gruppdiskussioner

Frågeställningar att diskutera:

- Vilka är knäckfrågorna för ett genombrott för tekniken
- Kunskapsluckor – vilka luckor bör vi i Sverige fokusera på
- Behov – vad saknas och vilken nationell forskning och demonstration behöver prioriteras

13.15 Gruppdiskussioner

14.45 Fika

15.15 Återsamling

Genomgång av resp. grupps diskussioner

16.00 Sammanfattning och avslutning

Gruppindelning – 5 grupper

Grupp 1

Bertil Wahlund

Per Ekdunge

Cecilia Wallmark

Bengt Sundén

Staffan Lundgren

Peter Smeds

Grupp 2

Peter Kasche

Bengt Ridell

Jan-Erik Svensson

Hanna Persson

Magnus Karlström

Johan Svenningstorp

Gruppindelning – 5 grupper

Grupp 3

Kristina Difs

Björn Aronsson

Göran
Lindbergh

Nils-Gunnar
Vågstedt

Stefan Bohatsch

Mats Wallin

Grupp 4

Stiva Liwiz

Dag Noréus

Jörgen
Westlinder

Klaas Burgdorf

David Sturk

Peter Engdahl

Henrik
Ljungcrantz

Grupp 5

Greger Ledung

Per Alvfors

Annika Ahlberg
Tidblad

Elna Holmberg

Petter Nilsson

Kjell Fischer